

ФАСИЛІТАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ТА ЇЇ СТРУКТУРА В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

FACILITATION TECHNOLOGY AND ITS STRUCTURE IN THE CONDITIONS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Стаття присвячена одній з актуальних проблем підготовки майбутніх учителів початкових класів до застосування фасилітації в професійній діяльності. Саме фасилітаційна технологія сприяє покращенню засвоєння знань здобувачами освіти, підвищує їхню самостійність і вмотивованість, сприяє оптимізації та активізації свідомого ставлення до освітнього процесу. Подано трактування термінів «фасилітація», «фасилітатор», «фасилітаційна технологія» з погляду теоретичних підходів у психології та педагогіці. Виділено основні структурні компоненти фасилітаційної технології. Сформульовано мету, принципи, особливості та умови успішної фасилітації. Подано найпоширеніші методи фасилітації: «Світове кафе», «Відкритий простір», «Аналіз поля сил Курта Левіна», «У той же час наступного року», «Пошук майбутнього», «Парадигма позитивних змін», «Антимозковий штурм», «Динамічна фасилітація», які можуть використовувати педагоги закладів освіти для реалізації рольової позиції фасилітатора. Розглянуто основні функції педагога-фасилітатора. Охарактеризовано особливості фасилітації освітнього процесу: організація освітнього простору; залучення та сприяння розкриттю потенціалу учасників та групи загалом; підтримка учасників у реалізації навчальних цілей. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури визначено основні настанови та прийоми педагога-фасилітатора, які реалізуються в процесах міжособистісної взаємодії з майбутніми фахівцями. Виділено найбільш важливі якості для педагога-фасилітатора: емпатію, толерантність, критичність мислення, креативність, відкритість до нового, активність, комунікативні та лідерські якості, рефлексію тощо. Визначено, що підхід та технології фасилітації дозволяють реалізувати можливості, збільшити продуктивність та розкрити творчий потенціал команд, спільнот та організацій, підтримуючи і розвиваючи цінність кожної особистості в групі.

Ключові слова: фасилітація, фасилітатор, мета, принципи, методи, особливості фасилітації, фасилітаційна технологія, майбутній учитель початкових класів.

літації. фасилітаційна технологія, майбутній учитель початкових класів.

The article is devoted to one of the topical issues of training future primary school teachers to use facilitation in their professional activities. It is the facilitation technology that helps to improve the assimilation of knowledge by students, increases their independence and motivation, helps to optimize and activate a conscious attitude to the educational process. The article provides an interpretation of the terms «facilitation», «facilitator», «facilitation technology» in terms of theoretical approaches in psychology and pedagogy. The main structural components of the facilitation technology are highlighted. The purpose, principles, features and conditions of successful facilitation are formulated. The most common facilitation methods are presented: «World Cafe», «Open Space», «Kurt Lewin's Field of Forces Analysis», «Same Time Next Year», «Search for the Future», «Paradigm of Positive Change», «Brainstorming», «Dynamic Facilitation», which can be used by teachers of educational institutions to implement the role of a facilitator. The main functions of a teacher-facilitator are considered. The features of the facilitation of the educational process are characterized: organization of educational space; involvement and promotion of the potential of participants and the group as a whole; support of participants in the realization of educational goals. Based on the analysis of psychological and pedagogical literature, the basic guidelines and techniques of a teacher-facilitator, which are implemented in the processes of interpersonal interaction with future specialists, are determined. The most important qualities for a teacher-facilitator are highlighted: empathy, tolerance, critical thinking, creativity, openness to new things, activity, communication and leadership skills, reflection, etc. It is determined that the approach and technologies of facilitation allow to realize opportunities, increase productivity and unleash the creative potential of teams, communities and organizations, supporting and developing the value of each individual in the group.

Key words: facilitation, facilitator, purpose, principles, methods, features of facilitation, facilitation technology, future primary school teacher.

УДК 378:373.3.011.3-051:378.147:316.475(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.22>

Рябець Д.В.,

аспірантка кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту Мукачівського державного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

З метою забезпечення конкурентоспроможності та ефективності вищої освіти її модернізація має носити гнучкий і постійний характер, а також тримати курс у двох основних напрямках – зміна методів навчання й зміна позиції особистості педагога. У цьому контексті на особливу увагу заслуговує нове явище в педагогіці та психології – фасилітація. Сучасний світ святкує різноманіття, втілює інновації та безперервно і циклічно змінюється. Відповідь багатьом викликам сьогодні полягає у можливостях розкрити потенціал колективного інтелекту та знаходити рішення у групових форматах. Саме

фасилітаційна технологія дозволяє досягти максимальної продуктивності в груповій роботі, коли учасники розкриваються на професійному та особистісному рівні, створюючи разом нові продукти, розвиваючи проекти та досягаючи спільної мети.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема забезпечення фасилітації в педагогічному просторі сьогодні набула значного розвитку, про що свідчить різноманітність дослідницьких векторів, які обіймають проблемно-тематичний спектр феноменології фасилітації.

Науково-методологічні підходи до забезпечення педагогічної фасилітації розкрито в працях

Є. Врублевської, В. Суміної. Шляхи реалізації авторських технологій педагогічної фасилітації висвітлено у дослідженнях Т. Загорулі, Л. Кулікової, О. Фісун. Специфіці впровадження фасилітаційного спілкування у закладах загальної середньої та вищої освіти приділяється особлива увага у сучасних наукових розвідках Е. Волошина, О. Галіцан, А. Пермякова, Е. Скібіцький, І. Скібіцька.

Мета статті: проаналізувати фасилітаційну технологію та обґрунтувати її структуру в умовах професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Методи дослідження: для досягнення мети використано загальнонаукові методи наукового пізнання: логіко-системний аналіз, класифікація, аналогія, індукція, дедукція, узагальнення науково-теоретичних даних.

Виклад основного матеріалу. Фасилітаційна технологія передбачає комплекс алгоритмів та прийомів організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії між учасниками освітнього процесу, що заснований на використанні їх особистого досвіду та спрямований на створення умов для розвитку суб'єктного досвіду, становлення здатності до творчості, самоактуалізації у навчальній та інших доступних сферах життєдіяльності. Фасилітаційна технологія постає як єдність принципів діяльності фасилітатора і способів їх реалізації в освітній взаємодії.

Найважливішими характеристиками фасилітаційних технологій, пов'язаними зі змістовно-цільовими та структурними особливостями фасилітаційної взаємодії є їх суб'єктна спрямованість, недирективна інтерактивність, контекстність, динамічна багатозадачність.

Процес фасилітації приводить до підвищення ефективності групової роботи, заохочення членів групи до вирішення проблеми, допомагає розкрити їх потенціал. В ході фасилітації покращується взаємодія всередині самої групи, оскільки обговорення складної проблеми чи спірної ситуації стає більш організованим.

Завдяки фасилітації люди поєднують свої сили та здібності таким чином, що група стає максимально ефективною у прийнятті рішень, здатна генерувати нові корисні ідеї, випрацює спільні правила, розвиває та підтримує мотивацію на основі цінностей, а також здатна знаходити вихід у складних ситуаціях, розв'язувати суперечності в команді та в оточенні (на ринку, у секторі).

Аналіз наукової літератури засвідчує, що слово «фасилітація» походить від англійського дієслова «facilitate» (саме в такому вигляді воно почало вживатися в англійській мові з 1610 року), яке, у свою чергу, є похідним словом від латинського терміну – «facilis» (у перекладі «легкий, зручний») [3, с. 230].

Тематика фасилітації на сьогодні є актуальною, тому навколо неї ведеться багато полеміки і розглядається в різних сферах діяльності, зокрема в психології та педагогіці.

У психології термін «фасилітація» використовується для позначення процесу і феномену, при якому полегшується, оптимізується і підвищується продуктивність діяльності групи або окремого індивіда внаслідок присутності іншої людини чи декількох людей [4, с. 37].

Широко використовується термін «фасилітація» й у педагогічній літературі. У дослідженні з'ясовано, що поняття «педагогічна фасилітація» ввів до наукового обігу фундатор гуманістичної психології К. Роджерс. На думку К. Роджерса, педагог-фасилітатор допомагає дитині в процесі розвитку, підтримує та супроводжує її, створює сприятливе середовище прийняття, розуміння, одночасно мотивує дитину до навчання, самопізнання, саморозкриття.

У сучасній педагогіці «фасилітація» визначається як вплив педагога на саморозвиток та самовиховання того, хто навчається, за допомогою заохочення, стимуляції та використовується в дослідженнях міжособистісної взаємодії педагога з учнем під час освітнього процесу [1, с. 55].

У структурі фасилітаційної технології нами визначено термін «фасилітація» як професійна організація процесу групової роботи, спрямована на прояснення і досягнення групою поставлених цілей.

Відповідно до цього сформульовано мету фасилітації: організація ефективної роботи здобувачів освіти, а саме майбутніх учителів початкових класів, на засадах гуманізму, особистісного саморозвитку, конструктивної взаємодії.

Для цілісності структури фасилітаційної технології постала необхідність у визначенні суб'єктів освітнього процесу, зокрема ролі фасилітатора та учасників, без яких не може здійснюватися і сам процес фасилітації.

Слово «фасилітатор» є калькою з англійського «facilitator» і похідним від дієслова «to facilitate». Фасилітатором є той, хто перетворює процес комунікації в зручний і легкий для всіх його учасників.

Фасилітатор – лідер групи, який займає нейтральну позицію, не бере на себе прийняття рішення, а лише допомагає учасникам навчання ідентифікувати проблему й за допомогою конструктивного спілкування мотивувати до її вирішення.

Головним завданням фасилітатора є: донести до учасників думку про те, що основний результат навчання у ЗВО – здатність до інтенсивного та грамотного пошуку знань. Особистісні зміни, а чи не статичне знання, є єдиним, що має сенс під час виборів мети освіти у світі. Значне вчення визначається особливостями відносин, які

встановлюються між фасилітатором та здобувачем освіти.

Питанню особистісних якостей фасилітатора присвячені праці С. Березки. Авторка умовно об'єднує їх у декілька груп: інтелектуальні, емоційні; мотиваційні; розуміння себе й оточуючих; характеристики спілкування; ділові характеристики [2, с. 323].

Ураховуючи вище зазначене, для педагога-фасилітатора постає необхідність розвитку конкретних умінь. Перш за все, це вміння не просто уважно слухати, а й чути сказане кожним учасником освітнього процесу. Запам'ятовувати та аналізувати ситуації, під час яких збільшується зацікавленість матеріалом, підвищується мотивація до самостійного вирішення певного завдання. Також необхідно навчитися «відчувати» колектив, тобто моделювати структуру заняття, ураховуючи психологічний стан та поведінку здобувачів освіти [5, с. 274].

Учасники – група людей (фактична зміш характерів, досвіду, темпераментів – різних особистостей/ідентичностей), з якими працює фасилітатор.

Основу рольової позиції педагога-фасилітатора становить система особистісних настанов, які реалізуються в процесах міжособистісної взаємодії з майбутніми фахівцями. Саме тому нам імпонують визначені К. Роджерсом особистісні настанови викладача-фасилітатора:

– «істинність», «відкритість». Передбачає відкритість викладача власним думкам, почуттям, переживанням, здатність відкрито їх проявляти в міжособистісному спілкуванні з майбутніми вчителями початкових класів;

– «стимулювання», «безумовне позитивне прийняття», «довіра». Є вираженням внутрішньої впевненості викладача в можливостях і здібностях кожного здобувача освіти;

– «емпатійне розуміння». Бачення викладачем поведінки студента, його різноманітних реакцій, дій і вчинків з погляду самого студента.

Виокремлюючи основні настанови викладача-фасилітатора, К. Роджерс рекомендує використовувати такі методичні прийоми:

– застосування різнобічних ресурсів навчання і створення особливих умов, які полегшують студентам їх використання та забезпечують їм психологічну та фізичну доступність;

– формування різних зворотних зв'язків між викладачем і здобувачами освіти в процесі навчання;

– створення груп вільного спілкування для підвищення рівня психологічної культури міжособистісного спілкування та актуалізації особистісних настанов [6].

Дотримання цих настанов і прийомів з метою організації фасилітації у процесі навчання сприяє формуванню та розвитку в майбутніх учителів

початкових класів таких якостей, як самостійність, пізнавальна активність, спрямованість на оволодіння професією. Вони відіграють важливу роль у становленні майбутніх фахівців.

На основі визначених К. Роджерсом настанов та прийомів фасилітації нами виокремлено основні принципи фасилітації:

1. Рівність та відвертість. Усі учасники рівні та готові до діалогу, говорять чесно та свідомо, пояснюючи, чому їм важлива відповідь на поставлене питання.

2. Власна думка. Кожен говорить за себе: «я», а не «ми», «усі», а також висловлює особисту думку, а не інтерпретує думку інших.

3. Увага на конфліктах. Якщо є непорозуміння в групі, суперечки, їх не потрібно замовчувати або вдавати, що їх немає. Варто звернути на них увагу й обговорити конструктивно.

4. Одночасно говорить одна людина. Не можна переривати або ж зупиняти учасників, кожен має можливість висловитися.

Відповідно до принципів фасилітації визначено особливості фасилітації освітнього процесу: організація освітнього простору; залучення та сприяння розкриттю потенціалу учасників та групи загалом; підтримка учасників у реалізації навчальних цілей (їх визначають для кожного заняття, і вони допомагають рухатися до загальної мети).

Умовами успішної фасилітації є: проблемність навчання; довіра та повага педагога до здобувачів освіти, їх можливостей; толерантне ставлення до них, розуміння їх реакцій; забезпечення інформаційними, дидактичними, матеріально технічними ресурсами.

Найпоширенішими методами фасилітації, які можуть використовувати педагоги закладів освіти для реалізації рольової позиції фасилітатора, є: «Світове кафе», «Відкритий простір», «Аналіз поля сил Курта Левіна», «У той же час наступного року», «Пошук майбутнього», «Парадигма позитивних змін», «Антимозковий штурм», «Динамічна фасилітація» та інші. Ці методи підвищують ефективність процесу групового прийняття рішень (аналіз ситуації; визначення варіантів, альтернатив вирішення проблеми; вибір кращого варіанта), створюють, підтримують клімат у групі (підвищують рівень залученості в процес обговорення; стимулюють ініціативу; спонукають до особистої відповідальності за процес і результат), забезпечують обмін досвідом між учасниками, сприяють персональному розвитку учасників. Взаємодія здобувачів освіти під час проведення занять на основі методів фасилітації може здійснюватися по-різному: у групах (мікрогрупах), бригадах, члени яких мають спільне завдання, під час вільного руху по аудиторії і чергових зустрічей один з одним одного чи декількох аспірантів, що ведуть бесіду з членами групи,

яка виконує мікрогрупове завдання, у процесі вербального взаємообміну окремих мікрогруп чи груп у процесі виконання загального завдання всією групою.

Як результат структури фасилітаційної технології визначено організованість ефективної роботи майбутніх фахівців на засадах гуманізму, особистісного саморозвитку, конструктивної взаємодії.

Підхід та технології фасилітації дозволяють реалізувати можливості, збільшити продуктивність та розкрити творчий потенціал команд, спільнот та організацій, підтримуючи і розвиваючи цінність кожної особистості в групі. Фасилітуючи групові процеси, вдається скоротити час та підвищити якість прийняття рішень, знизити конфліктний потенціал та покращити процеси взаємодії в проєктах.

Висновок і перспективи подальших досліджень. Таким чином, практика доводить, що застосування фасилітаційної технології є доцільним під час проведення як лекцій, так і практичних занять з метою підвищення позитивної мотивації, активізації комунікативної діяльності здобувачів освіти, набуття ними досвіду вирішення особистих й професійних проблем комунікації; створення умов конструктивної взаємодії із суб'єктами освітнього процесу, забезпечення сприятливого морально-психологічного клімату;

вирішення й запобігання конфліктним ситуаціям професійної взаємодії.

У подальшому необхідним є обґрунтування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування фасилітаційної технології.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Адамська З. М. Культурологічна парадигма як методологічна основа розвитку фасилітативних здібностей майбутнього психолога. *Психологія особистості*. 2017. № 1. С. 51–59.
2. Березка С. Використання методів фасилітації у соціально-психологічному тренінгу: практичні аспекти. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2018. № 4 (96). С. 318–328.
3. Волкова Н. П., Степанова А. А. Фасилітатор як важлива рольова позиція сучасного викладача вишу. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Педагогічні науки. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2018. № 1 (15). С. 228–234.
4. Казанжи М. Й. Фасилітація в підготовці фахівців соціономічного профілю. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Психологія*. Т. 20. Вип. 3 (37). Ч. 1. 2015. С. 31–42.
5. Трофименко А. Фасилітаційна компетентність як невід'ємна складова професійної компетентності сучасного вчителя. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 10 (104). С. 269–279.
6. Rogers, C. R., Freiberg H. J. *Freedom to learn*. Columbus, OH: Charles Merrill. 1969. 352 p.